

**ПРОФИЛАКТИКА ИНСПЕКТОРИНИНГ ФУҚАРОЛАРНИНГ
ҲУҚУҚ ВА ЭРКИНЛИКЛАРИГА ТАЖОВУЗ ҚИЛАДИГАН
ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАР ПРОФИЛАКТИКАСИ БЎЙИЧА
ФАОЛИЯТИНИНГ БУГУНГИ КУНДАГИ АҲАМИЯТИ ВА
ДОЛЗАРБЛИГИ**

*Ўзбекистон Республикаси ИИВ
Академияси 306-гуруҳ курсанти
Азимов Ойбек Адҳам ўғли*

Аннотация

Ушбу битирув малакавий ишида тадқиқот мавзусининг долзарблиги, профилатика инспекторининг инсон ҳуқуқ ва эркинликларини таъминлаш бўйича фаолияти тушунчаси, инсон ҳуқуқ ва эркинликларининг бугунги кундаги ҳолати ва профилатика инспекторининг инсон ҳуқуқ ва эркинликларини таъминлаш бўйича фаолиятининг узига хос хусусиятлари ёритилган. Бундан ташқари профилатика инспекторларининг инсон ҳуқуқ ва эркинликларини таъминлаш бўйича фаолияти доирасидаги нормаларнинг амалиёт таҳлили ҳамда ушбу фаолият доирасида юритиладиган процессуал ҳужжатлар, ушбу фаолиятдаги муаммо ва камчиликлар, шунингдек, айрим турдаги мавжуд муаммо ва камчиликларни бартараф етиш бўйича бир катор таклифлар илгари сурилган. Шунингдек, инсон ҳуқуқ ва эркинликларини таъминлаш фаолияти бўйича бошқа хорижий давлатларнинг илғор тажрибаси ҳамда миллий қонунчилигимиздан фарқли ва ўхшаш томонлари, шунингдек, юқорида келтириб ўтилган жихатлари фойдаланган ҳолда ушбу фаолиятни такомиллаштириш йўналишлари ёритиб ўтилган.

Annotation

This dissertation focuses on the relevance of the research topic, the concept of the prophylactic inspector's work to ensure human rights and freedoms, the current state of human rights and freedoms, and the nature of the prophylactic inspector's role in ensuring human rights and freedoms. In addition, the operational analysis of the norms of the activities of prevention inspectors to ensure human rights and freedoms, as well as procedural documents in this area, the problems and shortcomings in this area, as well as a number of shortcomings and shortcomings. In addition, the best practices of other foreign countries in the field of human rights and freedoms, as well as similar and different aspects of our national legislation, as well as the above-mentioned aspects will be used to improve this activity.

АСОСИЙ ҚИСМ

Ўзбекистон Республикаси мустақилликнинг илк кунлариданоқ ривожланишининг дунё тажрибасида синалган ўзига хос ва мос тараққиёт йўлини танлаб олди. Бу йўлнинг моҳияти миллий ва умуминсоний қадриятларни ўзида акс эттирувчи, бозор муносабатларига асосланган ҳуқуқий демократик давлат ва одил фуқаролик жамиятини қуриш, халқимизга ҳеч кимдан кам бўлмаган муносиб турмуш шароитларини яратиб беришдан иборатдир. Конституциямизнинг муқаддимасида Ўзбекистон халқи инсон ҳуқуқларига ва давлат суверенитети ғояларига содиқлигини тантанали равишда эълон қилиб, ҳозирги ва келажак авлодлар олдигаги юксак масъулиятини англаган ҳолда, ўзбек давлатчилиги ривожининг тарихий тажрибасига таяниб, демократия ва ижтимоий адолатга садоқатини намоён қилиб, халқаро ҳуқуқнинг умумэтироф этилган қоидалари устунлигини тан олган ҳолда, республика фуқароларининг муносиб ҳаёт кечиришларини таъминлашга интилиб, фуқаролар тинчлиги ва миллий тотувлигини таъминлаш мақсадида инсонпарвар демократик ҳуқуқий давлат барпо этиш вазифаси қўйилганлиги белгиланган. Ҳозирги дунёда инсон ҳуқуқлари етакчи ўринни эгаллаши умумэтироф этилган далилдир. Инсон ҳуқуқлари масаласининг ҳар қандай цивилизациялашган, адолатли фуқаролик жамиятини қуришдаги ролини камайтириб бўлмайди. Демократик, ҳуқуқий давлат қуришнинг бош шarti асосий ҳуқуқ ва эркинликларни рағбатлантириш ва ҳимоя қилиш ҳамда жамиятда ҳар бир инсоннинг ҳуқуқларини кафолатлашнинг ҳақиқий тизимини яратиш ҳисобланади. Ҳар қандай давлатда фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини таъминлаши ва уларга бўлган муносабати ушбу давлатдаги демократия ва унинг “сиёсий имиджи”ни кўрсатиб беради.

Барча демократик давлатларда ҳокимиятнинг асосий таянчи бўлган инсон ва фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини таъминлашга алоҳида эътибор қаратилади. Конституция ва қонунлар билан уни мустаҳкамлаб қўяди. Шу ўринда ушбу ҳуқуқ ва эркинликларни таъминлашни давлат ўз зиммасига олади. Ҳуқуқий давлатда шахснинг ҳуқуқ ва эркинликларини ҳимоя қилиш, шунингдек ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш, бартараф этиш ва тергов қилиш қонуний воситалар ёрдамида олиб борилиши лозим. Давлатнинг барча ҳокимият-ижро етувчи тузилмалари ва айниқса, ички ишлар органлари (ўз ваколатлари доирасида) фуқароларнинг ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини таъминлаб бериши, уларни ҳимоя қилиш функциясини амалга ошириши даркор. Мазкур ҳуқуқларни ҳимоя қилиш зиммасига юклатилган ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар орасида ички ишлар органлари алоҳида ўрин эгаллайди. Ички ишлар органларининг асосий вазифаларига қуйидагилар киради:

– фуқаролар хавфсизлигини таъминлаш;

- жиноятлар ва маъмурий ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш ва бартараф этиш; – жиноятларни тезда ва тўлиқ очиш;
- жамоат тартибини сақлаш ва жамоат хавфсизлигини таъминлаш;
- мулкни ноқонуний тажовузлардан ҳимоя қилиш;
- ўзининг қонуний ҳуқуқ ва манфаатларини амалга оширишда фуқароларга, мансабдор шахсларга ва бошқа субъектларга ҳуқуқий ва ташкилий ёрдам кўрсатиш ва бошқалар.

Ички ишлар органлари тузилмавий бўғинларининг фаолияти Ўзбекистон Республикаси Конституцияси ва бошқа қонунчилик ҳужжатларида мустаҳкамланган ҳуқуқларга таҳдид солаётган турли ҳуқуқбузарликларга қарши кураш олиб боришга қаратилган.

Ўзбекистон Республикасининг 2016 йил 16 сентябрда қабул қилинган “Ички ишлар органлари тўғрисида”ги қонуннинг 2-моддадасида:

“Ички ишлар органларининг асосий вазифалари фуқароларнинг ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини, жисмоний ва юридик шахсларнинг мулкни, конституциявий тузумни ҳимоя қилишдан, қонун устуворлигини, шахс, жамият ва давлатнинг хавфсизлигини таъминлашдан, шунингдек ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш ва профилактикадан иборат” деб белгилаб қўйилган. Шунингдек, қонуннинг 4-(асосий принциплар) ва 8-моддалари (Фуқароларнинг ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларига риоя этиш ҳамда ушбу ҳуқуқлар, эркинликлар ва қонуний манфаатларни ҳурмат қилиш принципи)да ҳам асосий вазифалар белгилаб қўйилган.

Шуни эътиборга олиш керакки, қонунда белгиланган Ички ишлар органларининг мажбуриятларида фуқароларнинг ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини, юридик ва жисмоний шахсларнинг мулкни, шахс, жамият ва давлат хавфсизлигини ҳимоя қилиш бўйича ўз ваколатлари доирасида барча зарур чораларни кўриши энг биринчи – асосий мажбурият сифатида белгилаб берилган. Бу эса ушбу мажбуриятнинг нақадар долзарблигини ва ушбу фаолиятни амалга оширишда Ички ишлар органларига алоҳида маъсулиятли вазифа юклайди.

Айни пайтда Ички ишлар органларининг фуқаролар билан бевосита ва яқиндан мулоқатга киришувчи бўғини ҳисобланган ҳуқуқбузарликлар профилактикаси бўлинмалари ходимлари – профилактика инспекторлари фаолиятида бу катта аҳамиятга эга. Бугунги кунда фуқароларнинг ҳуқуқий онги ва маданиятини ошириш борасида амалга оширилиб борилаётган ишлар доирасида бевосита профилактика инспекторининг ўрни ва рўли катта аҳамият касб этиб боради. Чунки аҳолининг ҳуқуқий онгини шакллантириш ва ҳуқуқий маданиятини юксалтиришда уларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини таъминловчи, ҳимоя қилувчи профилактика инспекторлари ўз фаолиятида аҳолига ҳуқуқий

маслаҳат беради ҳамда уларга ўз ҳуқуқ ва эркинликлари ҳақида маълумот беради, уни амалга ошириш йўллари ва буларни таъминлаб берувчи механизмларни тушунтиради. Бу жиҳатдан профилактика инспекторлари аҳолининг энг биринчи даражали ва яқин “адвокати”- ҳуқуқий маслаҳатчи-ёрдамчиси ҳисобланади.

Профилактика инспекторининг фуқаролар конституциявий ҳуқуқ ва эркинликларини таъминлаш фаолиятининг аҳамиятига тўхталадиган бўлсак, юқорида такидланганидек ҳар бир ходимнинг хизмат бурчини бажаришда норматив-ҳуқуқий ҳужжатларда белгиланган вазифаларини бажариши лозимлигини айтиб ўтиш жоиз. Ички ишлар органлари ходимларининг асосий вазифалари қонунга мувофиқ, жамиятда тинчлик ва осойишталикни сақлаш, жиноятчилик ва ҳуқуқбузарликларга қарши курашиш, уларнинг олдини олиш, бартараф этиши белгилаб берилган. Шунга эътибор қаратиш керакки, шахс ҳуқуқ ва эркинликлари қачонки жиноят ёки ҳуқуқбузарлик содир этилган тақдирда бузилиши мумкин. Бундан келиб чиқадики, ички ишлар органлари ходимлари. Шу жумладан профилактика инспекторлари жиноятчилик ва ҳуқуқбузарликка қарши курашиш, уларни барвақт олдини олиш, аниқлаш, тўхтатиш, бартараф этиш орқали бевосита фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини ҳимоя қилади ҳамда бузилган ҳуқуқларини тиклайди.

Профилактика инспекторлари ҳуқуқбузарликлар профилактикасини амалга оширишда содир этилаётган ёки содир этилиши мумкин бўлган жиноят ёки ҳуқуқбузарликни олдини олади, бартараф этади ҳамда ундан жабрланганларга ёрдам кўрсатади. Мазкур фаолиятнинг ўзида профилактика инспектори фуқароларнинг конституциявий ҳуқуқ ва эркинликларини таъминлайди.

Профилактика инспекторининг фаолияти серқирра ва кўп йўналишли эканлиги яхши маълум. Шу сабабли, фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини таъминлаш фаолияти фақатгина ҳуқуқбузарликларни олдини олиш билан чегараланиб қолмайди. Давлат томонидан кафолатланган ҳуқуқ ва эркинликларнинг барчасини амалга оширишда профилактика хизмати фуқароларга энг яқиндан ёрдам беради.

Жамиятда ҳуқуқий маданиятни юксалтириш, шахсларга қонунга ҳурмат ва қонун бузилишининг ҳар қандай кўринишига мурасасизлик муносабатини сингдириш, профилактик ишларни мувофиқлаштириш, ҳуқуқбузарликлар профилактикасининг замонавий ташкилий-ҳуқуқий механизмларини жорий этиш бўйича қонунчилик нормалари ва уларни қўллаш амалиёти билан боғлиқ муаммоларнинг илмий ечимини топиш долзарб ҳисобланади.

2022-2026 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг еттига устувор йўналиши бўйича Тараққиёт стратегиясида инсон ҳуқуқларини таъминлаш, давлат органларининг ҳисобдорлиги ва очиклигини кучайтириш

хамда фуқаролик жамияти институтлари, оммавий ахборот воситаларининг роли, аҳоли ва жамоат бирлашмаларининг сиёсий фаоллигини ошириш бўйича тизимли ишлар амалга оширилиши каби вазифалар назарда тутилган. Бу эса республикамизда ички ишлар органлари фаолиятига илғор тажрибалар, иш усуллари ва инновацион технологияларни жорий этиш, улар фаолиятини ҳуқуқий, ташкилий-методик, моддий-техник жиҳатдан ва малакали кадрлар билан таъминлашни такомиллаштириш, таянч пунктлари негизида ўзаро мақсадли ҳамкорликни ташкил этишда жамоатчилик тузилмалари иштирокининг самарадорлигини оширишни тақозо этади.

Ўтган давр мобайнида ички ишлар органлари тизимини такомиллаштириш борасида кенг кўламли ишлар амалга оширилди. Айниқса, ички ишлар органларининг маҳаллаларда жамоат тартибини сақлаш, фуқаролар хавфсизлигини таъминлаш, ҳуқуқбузарликлар профилактикаси ва жиноятчиликка қарши курашиш учун ташкил этилган қўйи бўғинини ривожлантириш ва мустаҳкамлаш бўйича салмоқли ишлар қилинди. Бу эса ўз навбатида республикамизда жиноятчиликнинг камайишига хизмат қилмоқда.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикасининг 2016 йил 16 сентябрдаги “Ички ишлар органлари тўғрисида”ги Қонуни.
2. Ўзбекистон Республикасининг 2014 йил 14 майдаги “Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси тўғрисида”ги Қонуни.
3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йилнинг 28 январь куни “2022 — 2026 йилларга мўлжалланган янги ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисида”ги 60-сонли Президент Фармони
4. Хўжакулов С.Б. Ҳуқуқбузарликлар умумий профилактикасини такомиллаштириш: Монография / Масъул муҳаррир ю.ф.д., доц. И.Ю. Фазилов. Ё Т.: Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси, 2019.